

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Гриб М. Д.,
магістрант, кафедра правознавства, ПУЕТ

Процесам розбудови України як дійсно демократичної, соціальної та правової держави істотно заважає корупція, яка супроводжує нашу державу протягом усієї її незалежності, фактично пронизуючи усе суспільство, паралізуючи діяльність державного апарату, а сьогодні досить гостро піднімається в українському суспільстві й на міжнародній арені при наданні допомоги Україні. Чинний механізм кримінально-правової протидії корупції в Україні за довгий час свого існування підтвердив свою нездатність відображати об'єктивні потреби суспільного життя, оскільки жодним чином не пристосований для боротьби проти інституціоналізованої корупції.

Проблему кримінальної відповідальності за декларування недостовірної інформації намагаються розв'язати як на науковому, так і на практичному рівнях. Водночас із урахуванням динамічних змін у чинному антикорупційному та кримінальному законодавстві додаткового дослідження потребує питання кримінальної відповідальності щодо декларування недостовірної інформації.

З дослідженнями означеної проблематики пов'язують такі відомі у вітчизняній та світовій науці кримінального права імена вітчизняних учених, як П. П. Андрушко, О. О. Дудоров, К. П. Задоя, Г. М. Зеленов, В. М. Киричко, О. М. Лемешко, М. І. Мельник, Д. Г. Михайленко, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк та ін. та інші.

Метою статті є з'ясування обґрунтованості та практичного здійснення криміналізації декларування недостовірної інформації крізь призму особливостей сучасної політики Української держави щодо запобігання корупції та відповідальності за цей злочин.

За економічною оцінкою Інституту економічних досліджень та політичних консультацій (ІЕД), в економічному плані корупція в Україні стала серйозним гальмом її економічного розвитку. Без її знищення Україна просто не зможе подолати історичне відставання від розвинутих країн та регіонів світу [4, с. 14]. Прийнятий у 2014 році ЗУ «Про запобігання корупції» [1] визначив засади формування, моніторингу, координації впровадження антикорупційної політики, залучення інститутів та організацій громадянського суспільства, представників бізнесу до цих процесів.

У 2016 році, зваживши на вимоги міжнародної спільноти, в умовах процесу євроінтеграції, було законодавчо криміналізовано декларування недостовірної інформації. Корупційним правопорушенням визнавалося умисне діяння, яке містить ознаки корупції, вчинене особою, зазначеною в ч. 1 ст. 4 ЗУ «Про запобігання корупції» [1].

Незважаючи на ці нововведення, механізм кримінально-правової протидії корупції в Україні мав низьку ефективність. У науковій літературі висловлено різні погляди щодо причини низької ефективності механізму кримінально-правової протидії корупції в Україні. До таких причин, зокрема, зараховують:

- 1) недосконалість нормативного забезпечення антикорупційної діяльності;
- 2) вибіркове застосування антикорупційних норм;
- 3) низький рівень соціальної культури;
- 4) наявне корупційне середовище тощо [2]

Практика застосування зазначеного закону свідчить про суттєві труднощі, які виникають у різних сферах. Зазначений висновок обґрунтовується наступними показниками:

1) високою латентністю корупційних злочинів в Україні (вище за 95%), що, як відомо, значною мірою залежить і від того, на підставі яких норм здійснюється кримінальне переслідування;

2) незмінністю показників реального стану правоохоронної активності держави, за якими частка корупційних злочинів у структурі злочинності України, що відображена в офіційній статистиці, не залежить від численних змін до КК України, які запроваджуються в рамках реформи антикорупційного законодавства. Щороку традиційно вона становить близько 3% [2].

Новизною у сфері боротьби з корупцією в Україні стало введення використання електронного способу декларування доходів. Новим форматом декларації значно розширювалась категорія активів, які потребують декларування.

Основними новелами ЗУ «Про запобігання корупції» (ст. 45) [85] став обов'язок осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (п. 1 ч. 1 ст. 3), та осіб, визначених у підпункті «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 цього Закону (посадові особи юридичних осіб публічного права, які не зазначені в п. 1 ч. 1 ст. 3), щорічно до 1 квітня подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Національного агентства з питань запобігання корупції (далі – НАЗК) декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (далі – декларація), за минулий рік за формою, яку має визначати НАЗК [3]. При цьому ст. 46 встановлено додаткові вимоги порівняно з попереднім законодавством щодо інформації, яка має бути відображена в декларації, а саме: декларант зобов'язаний надати відомості не тільки про свій майновий стан, а й про майновий стан членів своєї родини. Окрім місцезнаходження й вартості такого майна, він повинен зазначити дату його набуття.

Основною проблемою теорії складу злочину в контексті концепції багаторубіжного механізму кримінально-правової протидії корупції, як вважає Д. Михайленко, стала необхідність обґрунтування

нових типів складів злочинів, які б змогла прийняти доктрина кримінального права і сприйняти Кримінальний закон як підстави кримінальної відповідальності [2, с. 216].

Так, статтею 366-1 КК України передбачений склад злочину та закріплено, що подання суб'єктом декларування завідомо недостовірних відомостей у декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, передбаченої ЗУ «Про запобігання корупції» [1], або умисне неподання суб'єктом декларування зазначеної декларації [5].

Важливим для кваліфікації декларування недостовірної інформації є встановлення правового режиму інформації, що міститься в декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування [6, с. 181]. Адже, згідно з законодавчими приписами антикорупційна декларація належить до відкритої інформації, тобто є відомостями, одержання, використання та поширення яких відповідно до законодавства не може бути обмежене; доступ до неї є безоплатним; користування здійснюється на свій розсуд, а відмова в доступі до неї – неможлива [7, с. 14].

Але, вважаємо, що у тому вигляді застосування ст. 366-1 КК України, у якому воно існує сьогодні, є величезний корупційний ризик та неабиякий елемент впливу на осіб, які повинні декларувати статки. При цьому, застосування статті носить виключно «ручний» режим, коли при одних і тих самих умовах до одних осіб відповідальність застосовується, а до інших – ні.

Визнання вини дає право суду розглядати справу в спрощеному провадженні без дослідження всіх фактичних обставин справи. І дуже дивним може виглядати та обставина, коли суб'єкт декларування, який не задекларував майно, вартість якого може і не перевищувати суму понад 250 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, може бути притягнутий до кримінальної відповідальності.

А тому, щоб підтвердити факт вчинення злочину, прокурор повинен був встановити вартість незадекларованого майна і лише після того, як встановлено, що воно коштує більше ніж 250 прожиткових мінімумів, може бути застосована до особи санкція ст. 366-1 КК України. Але, як показує практика, вартість незадекларованого майна не визначається в такого роду справах [8].

Отже, зважаючи на викладене, необхідними залишаються криміналізація корупції, тобто встановлення кримінальної відповідальності за корупційні правопорушення і правопорушення, пов'язані з корупцією, насамперед, щодо декларування недостовірної інформації, та протидія їм.

У результаті проведеного дослідження визначено два основних напрямів дії (стратегії), що знижують рівень корупції в країні: 1) звуження можливостей для корупції за рахунок реформ у різних галузях; 2) створення ефективної системи інститутів для боротьби з корупцією. Тому ці зміни доцільно забезпечити реформами, спрямованими на збільшення прозорості й відкритості діяльності держави як інституту та підвищення ефективності державного управління, застосувавши при цьому досвід європейських держав.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання корупції [Електронний ресурс]: Закон України № 1700-VII від 14.10.2016 р. (Редакція від 31.08.2018 р.). – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18>. – Назва з екрана
- Михайленко Д. Г. Протидія корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи: монографія / Д. Г. Михайленко. – Одеса: ВД Гельветика, 2017. – 582 с.
- Національне агентство з питань запобігання корупції [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/>. – Назва з екрана
- Україна проти корупції: Економічний фронт. Економічна оцінка антикорупційних заходів у 2014-2018 рр. [Електронний ресурс]. – Дніпро: Середняк Т. К., 2018, – 85 с. Режим доступу: http://www.ier.com.ua/files/publications/Policy_papers/IER/2018/Anticorruption_%20Report_Ukr_.pdf. – Назва з екрана
- Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс]: Закон України 2341-III. (Редакція від 19.05.2019 р.). – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. – Назва з екрана.
- Бондаренко О. С. Предмет у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг: монографія / О. С. Бондаренко: Київ, 2016. – 290 с.
- Кукшинова О. О. Правове регулювання доступу до відкритої інформації: автореф. дис. кан. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / О. О. Кукшинова. – К., 2012. – 20 с.
- Грушовець Є. 366-1 КК: правові аспекти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.liga.net/politics/opinion/selischni-korupsioneri-abo-deyaki-pidsumki-antikoruptionsnih-sprav>